

ГОТОВНІСТЬ ВИПУСКНИКА ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК УМОВА ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Юлія Марецька, Оксана Бунчук, Тетяна Таблер

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті авторами висвітлено питання готовності випускника ЗВО до професійної діяльності як умова конкурентоспроможності на ринку праці. Адже, однією з проблем, що постали перед сучасним суспільством, є підготовка конкурентоспроможних спеціалістів. Під готовністю до майбутньої професійної діяльності ми будемо розуміти інтегративну характеристику, яка включає необхідний набір компетентностей та наявність стійких ціннісних орієнтацій щодо майбутньої професійної діяльності, сформованість певних особистісних якостей.

У публікації зазначено увагу, що для ефективної професійної діяльності молодому фахівцю необхідно, щоб у нього було сформовано такі ключові професійні компетентності як організаційна, комунікативна, дослідна, інформаційна, а також такі особисті якості як вміння відстоювати свою точку зору, відповідальність, уміння працювати з інформацією, уміння здійснювати самоконтроль, старанність, ініціативність. У статті висвітлено та проаналізовано різні точки зору на проблему дослідження. З аналізу літератури було виокремлено найбільш значущі підходи щодо формування конкурентоспроможного спеціаліста: компетентнісний, контекстний, проблемний та особистісно-орієнтований. Однак, ніхто з авторів не розглядав ці підходи як єдине ціле, як можливість здійснити взаємодію вище перерахованих підходів для побудови ефективної моделі процесу навчання у вищій школі, спрямованій на формування необхідних роботодавцям та відповідним вимог освітнього стандарту, особистісних якостей та ціннісних відносин майбутніх спеціалістів до професійної діяльності. Авторами звернено увагу на те, що при організації ефективного освітнього процесу необхідно враховувати ціннісні орієнтації здобувачів вищої освіти. Цінності формуються у людини ще в дитинстві, потім під впливом різних факторів видозмінюються протягом усього життя. Виявляючи ціннісні орієнтації людини в певний період життя, можна визначити, які цінності в даний момент керують її поведінкою, чого вона прагне. Відповідно, методи навчання мають враховувати існуючу систему цінностей. У зв'язку з цим, для підготовки випускника до професійної діяльності й формування конкурентоспроможного спеціаліста, необхідно вивчити вимоги роботодавців до наявності компетентностей та особистісних якостей, які, на їхню думку, необхідні сучасному випускнику, а також вивчити ціннісні орієнтації, що впливають на готовність випускника до своєї майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова:

заклад вищої освіти; ринок праці; здобувач вищої освіти; фахівець; конкуренція; компетентність.

Resume:

Maretska Yuliia, Bunchuk Oksana, Tabler Tetiana. Readiness of a graduate of a pedagogical institution of higher education for future professional activity as a condition of his competitiveness.

In the article, the authors highlight the issue of readiness of a graduate of higher education for professional activity as a condition for competitiveness in the labor market. After all, one of the problems facing modern society is the training of competitive specialists. By readiness for future professional activity, we will understand an integrative characteristic, which includes the necessary set of competencies and the presence of stable value orientations regarding future professional activity, the formation of certain personal qualities.

The publication focuses on the fact that for effective professional activity, a young specialist needs to have such key professional competences as: organizational, communicative, research, informational, as well as such personal qualities as: the ability to defend one's point of view, responsibility, the ability to work with information, the ability to exercise self-control, diligence, initiative. The article highlights and analyzes different points of view on the research problem. From the analysis of the literature, the most significant approaches to the formation of a competitive specialist were identified: competence-based, contextual, problem-based, and person-oriented. However, none of the authors considered these approaches as a whole, as an opportunity to implement the interaction of the above approaches to build an effective model of the learning process in higher education, aimed at forming the educational standard, personal qualities and value relationships of future specialists necessary for employers and the corresponding requirements for professional activity. The authors draw attention to the fact that when organizing an effective educational process, it is necessary to take into account the value orientations of students of higher education. Values are formed in a person in childhood, then under the influence of various factors they change throughout life. By identifying the value orientations of a person in a certain period of life, it is possible to determine which values currently govern his behavior and what he strives for. Accordingly, teaching methods should take into account the existing value system. In this regard, in order to prepare a graduate for professional activity, that is, to form a competitive specialist, it is necessary to study the requirements of employers for the presence of competencies and personal qualities that, in their opinion, are necessary for a modern graduate, as well as to study the value orientations that influence on the readiness of the graduate for his future professional activity.

Key words:

institution of higher education; labor market; student of higher education; specialist; competition; competence.

Постановка проблеми. Загострення конкуренції у глобалізованому світі в усіх сферах суспільного життя, зокрема, й у сфері освіти, закономірно висуває на перший план проблеми забезпечення гарантованої якості вищої освіти, формування конкурентоспроможних фахівців, зокрема майбутніх педагогів, які є носіями духовного, інтелектуального й культурного потенціалу країни, що детермінує розвиток українського суспільства сьогодення і майбутнього.

Аналіз законодавчих документів про освіту, наукових робіт з проблеми формування конкурентоспроможного фахівця, освітньої практики педагогічних закладів вищої освіти дає підстави для виокремлення контексту актуальності дослідження, що полягає в нагальній потребі держави та суспільства в підготовці конкурентоспроможних педагогів, здатних до ефективної адаптації в мінливих умовах сучасного соціуму та освітньої практики, спроможних здобувати конкурентні переваги й

досягати успіхів у конкурентних відносинах на сучасному ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовний аналіз феномену конкуренції та конкурентоспроможності представлено переважно у працях зарубіжних учених (І. Ансофф (I. Ansoff), С. Брю (S. Brue), Ф. Вірсема (F. Wiersema), П. Друкер (P. Drucker), Б. Карлофф (B. Karloff), Ж.-Ж. Ламбен (J.-J. Lamben), К. Макконнелл (C. McConnell), М. Мескон (M. Meskon), М. Портер (M. Porter), Д. Рікардо (D. Ricardo), Дж. Робінсон (J. Robinson), А. Сміт (A. Smith), М. Трейсі (M. Treacy), Ф. Хайек (F. Hayek), П. Хейне (P. Heine), Е. Чемберлін (E. Chamberlin). Проблему конкурентоспроможності розглянуто також у працях і українських учених, як-от: С. Бандури, Д. Богині, О. Бугуцького, В. Васильченка, Н. Глевацької, О. Грішньої, Г. Дмитренка, М. Долішньої, Т. Зайця, Л. Лісогора, В. Онікієнка, М. Семикіної, О. Яременка та ін.

У контексті проблем педагогіки професійної освіти процес формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців розкрито в соціальному, економічному, організаційному й педагогічних аспектах, що висвітлено в студіях Н. Ничкало, та ін.; психологічні аспекти розвитку та становлення конкурентоспроможності фахівців репрезентовано в розвідках таких науковців, як Л. Галаган; проблеми формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців, зокрема майбутніх педагогів, висвітлено в докторських дисертаційних роботах останніх років. Так, І. Вдовенко розглядає теоретичні й методичні засади формування конкурентоспроможності в процесі підготовки висококваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах; різні аспекти формування конкурентоспроможності фахівців розкрито також і в кандидатських дисертаціях. Так, Л. Галаган досліджує психологічні особливості розвитку конкурентоспроможності безробітних; В. Бикова – управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця в умовах диверсифікації освіти.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати проблему готовності випускника педагогічного закладу вищої освіти до майбутньої професійної діяльності як умову його конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концептуальні положення Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті відображають необхідність забезпечення підготовки кваліфікованих кадрів, конкурентоспроможних на ринку праці

(Національна доктрина розвитку освіти, 2002). Визначено низку проблем, що виникли перед сучасним суспільством, серед яких одна з найважливіших – працевлаштування молодих фахівців та забезпечення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці. Особливо гостро та значуще ця проблема стоїть перед випускниками. Це пояснюється, по-перше, наявністю високої конкуренції на ринку праці, по-друге, недостатнім рівнем знань та досвіду професійної діяльності молодих спеціалістів. Скасування системи державного розподілу випускників та надлишок випускників педагогічних спеціальностей призвели до серйозних змін на ринку праці. За таких умов складається жорстка конкуренція. Під час працевлаштування на високооплачувану роботу за спеціальністю конкурентні переваги отримують ті молоді фахівці, які виявляються досвідченішими, кваліфікованішими, компетентнішими, тобто більш конкурентоспроможними.

Термін «конкурентоспроможність» походить від латинського слова «*concurrentia*» і в перекладі означає «зіткнення», «змагання». Від самого початку таке явище як конкуренція було характерне для виробників товарів і послуг за суперництво на ринку збуту. Ті товари та послуги, які за своїми споживчими характеристиками перевершували товари та послуги інших виробників, тобто конкурентів, ставали лідерами на ринку збуту, позаяк виявлялися більш конкурентоспроможними та вигравали боротьбу за споживача. Бути конкурентоспроможним означає повною мірою відповідати вимогам споживачів, задовольняти їхні запити.

З часом становлення та розвиток ринку освітніх послуг, поява недержавних вузів, філій, запровадження платного навчання, і, як наслідок, збільшення контингенту громадян, які мають вищу освіту, сприяло виникненню гострої конкуренції на ринку праці. Цілком очевидним є те, що фахівець вузького профілю сьогодні не може орієнтуватися в умовах, що постійно змінюються, не може бути професійно мобільним. Все це і призвело до модернізації освіти останнім десятиліттям.

На нашу думку, поняття «фахівець» не пішло з розуміння роботодавця, незважаючи на те, що на ринку праці з'явилися випускники, які мають диплом бакалавра. Фахівець – це людина, яка є компетентною у своїй галузі діяльності. А сучасний молодий спеціаліст – це випускник ЗВО, який має самостійно орієнтуватися в умовах, які швидко змінюються, мати високий рівень пізнавальних здібностей, готовий брати на себе відповідальність за рішення, прийняті в

нестандартних ситуаціях, і прагне досягти максимального можливого результату.

У зв'язку з цим, перед вищою освітою сьогодні стоїть завдання – задовольнити потреби суспільства у нових, кваліфікованих спеціалістах, які мають професійну компетентність, мобільність та конкурентоспроможність. Ми згодні з вченими, які зазначають, що сьогодні мета освіти полягає в тому, щоб підготувати конкурентоспроможного спеціаліста, затребуваного на ринку праці. Зауважимо, що термін «конкурентоспроможність» як наукове поняття з'явився у вітчизняній педагогічній науці наприкінці ХХ століття. Поняття «конкурентоспроможність» належить до числа найменш розроблених як у філософській, психологічній, так і педагогічній літературі. Науковці пояснюють це складністю самого поняття, яке є досить новим для категоріального апарату педагогічної науки й потребує поглибленого обґрунтування теоретико-методологічних засад. Термін «конкуренція» (від лат. *Concurrere* – бігти разом) означає суперництво, боротьбу, зіткнення, змагання (Пуцентейло, 2007). Уперше цей термін було обґрунтовано Адамом Смітом. Він розглядав конкуренцію як чинник, що регулює відповідність приватних і спільних інтересів. Теорія конкуренції Адама Сміта отримала подальший розвиток у дослідженнях таких науковців, як К. Макконнелл, М. Портер, Ф. Хайек, П. Хейне та інших. Спираючись на економічне трактування конкурентоспроможності, цей термін став широко застосовуватися в оцінці готовності до професійної діяльності сучасного випускника ЗВО. При цьому зміст поняття, на відміну від його початкового трактування, зазнав змін, але не втратив своїх сутнісних характеристик.

У педагогічній науці термін *конкурентоспроможність* широко використовувався багатьма дослідниками, оскільки на ринку праці майбутні фахівці вузів уособлюють пропозицію та «продають свою працю», і, як наслідок, виникає конкуренція за робочі місця. У межах цих підходів цікавим видається погляд на завдання професійної школи щодо формування конкурентоспроможного фахівця, який полягає у тому, щоб забезпечити оптимальні соціально-економічні й психолого-педагогічні умови для інтелектуального розвитку особистості, оволодіння нею ефективними методами самостійної пізнавальної діяльності, формування у молодих поколінь високих морально-духовних якостей на засадах загальнолюдських і національних цінностей. На думку дослідників, конкурентоспроможність фахівця в будь-якій сфері діяльності визначається

якостями особистості, зокрема професійними й особистісними, якістю діяльності та її потенційними можливостями.

Загалом, конкурентоспроможним вважається той фахівець, який може запропонувати себе на ринку праці як товар і отримати за це гідну ціну, що забезпечить його добробут. Конкурентоспроможний спеціаліст – це той фахівець, якого сьогодні потребує суспільство. Останнім часом, у зв'язку з модернізацією вищої педагогічної школи, проблема формування конкурентоспроможних фахівців досліджувалась у роботах багатьох українських вчених (Бикова, 2013; Вдовенко, 2013; Галаган, 2013; Пуцентейло, 2007). З цього випливає, що проблема підготовки конкурентоспроможного спеціаліста актуальна як в Україні, так і за кордоном. У зв'язку з переорієнтацією української освіти на європейську освітню систему, проблема підготовки майбутніх фахівців набуває особливої актуальності. Тому виникає питання, якими характеристиками має володіти сучасний конкурентоспроможний фахівець, щоб задовольнити вимоги роботодавця та як оцінити рівень конкурентоспроможності?

Конкурентоспроможність випускника педагогічного закладу вищої освіти повинна мати кількісну характеристику, завдяки якій можна порівняти та оцінити її у різних випускників. Розглянемо, які інструменти пропонуються для оцінки конкурентоспроможності майбутніх спеціалістів. На думку М. Семикіної, конкурентоспроможність робочої сили виявляє себе:

– по-перше, як сукупність якісних і вартісних характеристик робочої сили та трудових послуг, що користуються попитом на певному сегменті ринку праці в певний період часу;

– по-друге, як здатність працівника в умовах певної ринкової кон'юнктури відповідати попиту роботодавця, критеріям і мінливим вимогам ринку праці стосовно професійно-освітнього рівня, кваліфікації, ділових та особистих якостей у порівнянні з відповідними характеристиками інших працівників чи осіб, які шукають роботу;

– по-третє, як співвідношення корисного ефекту від споживання трудових послуг робочої сили (доходу, прибутку) і їхньої ціни, адекватної загальній сумі витрат на підготовку, придбання, використання, відтворення й розвиток робочої сили (Семикіна, 1999).

Нам імпонує думка стосовно трьох рівнів здібностей, котрі визначають конкурентоспроможність працівника: сукупність якостей, що характеризують здатності до праці; володіння навичками пошуку й знаходження необхідної роботи, уміння переконати роботодавця у своїх перевагах перед іншими

кандидатами; відповідність якості робочої сили вимогам робочого місця, здатність задовольняти конкретну потребу покупця робочої сили.

У зв'язку з цим багато роботодавців підкреслюють, що вони набагато більше зацікавлені у базовій готовності випускника до роботи загалом, ніж у його спеціальній підготовці до конкретних операцій. Роботодавці зазначають, що лише одного комплексу спеціальних знань у випускників недостатньо, оскільки вони, як правило, відірвані від сучасних реалій освіти. При цьому освітній процес у ЗВО, в першу чергу, спрямований на оволодіння спеціальними, професійними знаннями та вміннями, пов'язаними з майбутньою професійною діяльністю. Різноманітність спеціальних, професійних дисциплін та швидкість їх освоєння не забезпечує застосування більшої частини знань у конкретній професійній ситуації.

На нашу думку, сучасна освіта має відповідати не лише освітнім стандартам, а й має враховувати потреби суспільства. Є дослідження, у яких зазначається, що конкурентоспроможність випускника закладу вищої освіти виявляється у наявності сформованості певних особистісних якостей. Однак цей підхід також має свої недоліки. Оскільки наявність особистісних якостей, що сподобалися б роботодавцю, без необхідного рівня професійної підготовки так само не може бути гарантією успішного працевлаштування. Таким чином, до оцінки конкурентоспроможності фахівця потрібно підходити комплексно. Наприклад, конкурентоспроможність спеціаліста можна визначити за такими показниками:

- наявність позитивної професійної мотивації;
- прагнення до досягнень;
- неохильність до фаталізму;
- наявність інформаційної компетентності;
- наявність комунікативної компетентності;
- наявність технологічної компетентності;
- можливість регуляції особистої тривожності;
- можливість варіативності дій.

Нам імпонує визначення феномена «конкурентоспроможність менеджера», дане В. Хапіловою, яка трактує його як систему психологічних характеристик, що забезпечує швидку адаптацію менеджера до менеджерської діяльності, його здатність виконувати цю діяльність на найвищому рівні професіоналізму, а також готовність започатковувати й реалізовувати нові, оригінальні, перспективні напрями діяльності і розвитку організації та мобілізувати персонал організації на їх виконання, створюючи при цьому необхідні умови для задоволення потреб як організації, так і персоналу (Хапілова, 2003, с. 146). За переконанням Т. Андріяко, сутність

конкурентоспроможності полягає в тому, щоб розглядати її як складну, багаторівневу інтегральну властивість, яка дозволяє особистості, відповідно до її індивідуальних здібностей, інтересів і потреб, брати участь і отримувати переваги в конкурентних відносинах в обраній для себе сфері професійної діяльності (Андріяко, 2010, с. 112).

Аналізуючи проблему дослідження, ми прийшли до думки, що конкурентоспроможність – це інтегративна якість особистості, яка представляє сукупність ключових компетентностей когнітивно-професійного, індивідуально-особистісного та соціального характеру, які забезпечать випускнику ЗВО успішне працевлаштування та ефективну професійну діяльність у соціумі. Також ми вважаємо, що конкурентоспроможність особистості є інтегративною якістю, до структури якої входять такі якісні показники особистості як відповідальність, творчий підхід до прийняття рішень, вміння самооцінки та самопрезентації, потреба в самоосвітній діяльності, уміння взаємодіяти.

Крім усього вищеперерахованого, не варто забувати, що конкурентоспроможність випускника на ринку праці багато в чому залежить від готовності до багатофункціональної та дедалі більш ускладнюючої діяльності людини, від володіння професіоналом «інтегральними характеристиками конкурентоспроможної особистості». На наш погляд, у дослідженні проблеми конкурентоспроможності фахівців необхідно брати до уваги важливість такого поняття як «компетентність», адже професійна компетентність спеціаліста – це складна єдина система внутрішніх психічних станів та властивостей особистості, що виявляється у готовності до професійної діяльності та здатність виробляти необхідні для цього дії. З цього визначення випливає, що готовність до майбутньої професійної діяльності та професійна компетентність пов'язані між собою характеристики, тобто компетентність проявляється у готовності до професійної діяльності. Ми вважаємо, що професійна компетентність фахівця – це інтегративна сукупність професійних та особистісних якостей, наявність наукових знань, умінь, що сприяють присвоєнню культури соціальної та економічної діяльності, культурно-моральних цінностей, світогляду. Необхідність компетентності є особливо актуальною в умовах ринку праці. Ми повністю погоджуємося з думкою, що успішним буде той працівник, який не тільки володіє знаннями, а й уміє їх творчо застосовувати у професійній діяльності. Аналогічною є думка, що мета всякого навчання – навчити людину щось

робити. У зв'язку з цим завдання освітньої системи в тому, щоб навчити випускника діяти «зі знанням справи», тобто навчити застосовувати знання у діяльності. Українська освітня система засвідчує, що одним із пріоритетних завдань сучасної вищої професійної школи є забезпечення, поєднання, взаємодоповнення освіти (розвитку особистості як суб'єкта культурної діяльності) та підготовки (забезпечення кваліфікаційної підготовленості, досягнення професійної компетентності), адже критерієм підготовки фахівця стає не стільки обсяг знань, умінь та навичок, скільки професійна компетентність випускника закладу вищої освіти. Загалом під професійною компетентністю розуміється «...сукупність знань, умінь та навичок, що дозволяють вести професійну діяльність та здібностей, що забезпечують цей процес». На наш погляд, все ж таки більш вдалим є визначення компетентності як готовності діяти, оскільки здатність не завжди забезпечує готовність до тієї чи іншої діяльності. Під компетентністю ми можемо розуміти інтегративну якість фахівця, що є єдністю трьох компонентів (знань, умінь та особистісних якостей) і виявляється в готовності до застосування цих знань, умінь та навичок у процесах виробництва.

Крім усього зазначеного вище, формування конкурентоспроможного, компетентного фахівця неможливе, якщо він не усвідомлює власну професійну діяльність як цінність. Іншими словами, випускник ЗВО повинен мати професійно-ціннісні орієнтації. Таким чином, щодо проблеми формування конкурентоспроможного майбутнього спеціаліста необхідно враховувати таке поняття як «ціннісні орієнтації» стосовно майбутньої професійної діяльності. Для конкурентоспроможного випускника педагогічного закладу вищої освіти характерна не лише наявність професійних компетентностей, особистісних якостей, але й має бути сформоване ціннісне ставлення до своєї майбутньої професійної діяльності. Цінність професійної діяльності не може і не повинна розвиватися ізольовано від компетентностей та якостей особистості. Наявність у особистості професійно значимих ціннісних орієнтацій забезпечує сумлінне ставлення до обраної професії, що спонукає до самовдосконалення, а відсутність позитивної орієнтації щодо майбутньої професії може стати причиною у майбутньому професійного краху, причиною низької конкурентоспроможності фахівця на ринку праці.

Грунтуючись на цих визначеннях, під компетентністю майбутнього спеціаліста ми розумітимемо готовність випускника ЗВО до майбутньої професійної діяльності як умови його

конкурентоспроможності. Таким чином, конкурентоспроможний молодий фахівець – це компетентний фахівець, що проявляється у його готовності до професійної діяльності. Під готовністю до майбутньої професійної діяльності ми будемо розуміти інтегративну характеристику, яка включає необхідний набір компетентностей. Такий набір складає основу професійної компетентності молодого фахівця. Компетентності, якими володіє випускник, виявляються у процесі виконання професійної діяльності та у професійному спілкуванні, а отже, включають знання, вміння та навички, необхідні для здійснення цієї діяльності та спілкування у процесі самої діяльності. Набір необхідних компетентностей визначається сутністю професійної діяльності, її змістом. Ціннісні орієнтації визначають професійну спрямованість особистості, вони пов'язують інтереси та активність людини з конкретним видом діяльності. Наявність стійких ціннісних орієнтацій по відношенню до майбутньої професійної діяльності – це комплекс певних сформованих особистісних якостей, що дозволяють ефективно виконувати свою професійну діяльність.

Фахівці у процесі професійної діяльності виконують не тільки професійні, а й соціальні ролі. У процесі працевлаштування та побудови кар'єри вони взаємодіють із представниками різних професійних та соціальних спільнот. Від того, яке враження вони справляють на оточуючих, як ефективно вибудують свою систему комунікацій, багато в чому залежить їхній соціальний та професійний успіх.

У зв'язку з цим, для підготовки випускника до професійної діяльності, тобто для формування конкурентоспроможного спеціаліста, необхідно вивчити вимоги роботодавців до наявності компетентностей та особистісних якостей, які, на їхню думку, необхідні сучасному випускнику, а також вивчити ціннісні орієнтації, що впливають на готовність випускника до своєї майбутньої професійної діяльності.

Висновки. Отже, підводячи підсумки нашого дослідження, зазначимо, що однією з проблем, що стоять перед сучасним суспільством, є підготовка конкурентоспроможних спеціалістів. Суспільству потрібен спеціаліст, який може самостійно орієнтуватися в умовах, що швидко змінюються, має високий рівень пізнавальних здібностей, готовий брати на себе відповідальність за рішення, прийняті у нестандартних ситуаціях і прагне досягти максимально можливого результату. Умовою конкурентоспроможності випускника ЗВО виступає його готовність до майбутньої професійної діяльності.

Під готовністю до майбутньої професійної діяльності ми будемо розуміти інтегративну характеристику, яка включає необхідний набір компетентностей, наявність стійких ціннісних орієнтацій щодо майбутньої професійної діяльності та сформованість певних особистісних якостей.

У процесі дослідження було визначено, що для ефективної професійної діяльності молодому фахівцю необхідно, щоб у нього було сформовано такі ключові професійні компетентності як організаційна, комунікативна, дослідна, інформаційна, а також такі особисті якості: вміння відстоювати свою точку зору, відповідальність, вміння працювати з інформацією, вміння здійснювати самоконтроль, старанність, ініціативність.

Різні дослідники по-різному пропонують вирішити питання щодо формування конкурентоспроможного спеціаліста. З аналізу літератури були виокремлені найбільш значущі підходи до формування конкурентоспроможного

спеціаліста: компетентнісний, контекстний, проблемний та особистісно-орієнтований. Однак, ніхто з авторів не розглядав ці підходи як єдине ціле, як можливість здійснити взаємодію вищеперерахованих підходів для побудови ефективної моделі процесу навчання у вищій школі, спрямованій на формування необхідних роботодавцям та відповідних вимог освітнього стандарту компетентностей, особистісних якостей та ціннісних відносин майбутніх спеціалістів до професійної діяльності.

Під час організації ефективного освітнього процесу необхідно враховувати ціннісні орієнтації здобувачів вищої освіти. Цінності формуються у людини ще в дитинстві, потім під впливом різних факторів видозмінюються протягом усього життя. Виявляючи ціннісні орієнтації людини в певний період життя, можна визначити, які цінності в певний момент керують її поведінкою, чого вона прагне. Відповідно, методи навчання мають враховувати існуючу систему цінностей.

Список використаних джерел

- Андрияко, Т.Ю. (2010). Педагогична сутність і структура конкурентоспроможності фахівця. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 189 (2), 110–116.
- Бикова, В.О. (2013). *Управління процесом формування конкурентоздатності фахівця в умовах диверсифікації освіти*. (Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук). Луганськ. 20 с.
- Вдовенко, І.С. (2013). *Теоретичні і методичні засади формування конкурентоспроможності в процесі підготовки висококваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах*. (Дисертація д-ра пед. наук). Київ. 400 с.
- Галаган, Л.В. (2013). *Психологічні особливості розвитку конкурентоздатності безробітних – майбутніх підприємців*. (Дисертація канд. психол. наук). Київ. 220 с.
- Національна доктрина розвитку освіти (2002). Затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002. URL: <http://www.mon.gov.ua/>
- Пуцентейло, П.Р. (2007). Конкуренція як економічна категорія. *Економіка АПК*. 4. С. 122–126.
- Семикіна, М.В. (1999). Конкурентоспроможність працівника та ціна робочої сили на ринку праці. *Україна: аспекти праці*. 6. С. 8–11.
- Хапілова, В.П. (2003). Конкурентоздатність особистості як предмет психологічного дослідження. *Психологічний вісник: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. Ніжинський держ. пед. ун-т ім. М. Гоголя. 1. С. 144–148.

References

- Andriyako T. Yu. (2010). Pedagogichna sutnist i struktura konkurentospromozhnosti fahivcy. [Pedagogical essence and structure of specialist's competitiveness]. *Visnik Cherkaskogo universitetu. Ser. «Ped. Nauki» – Herald of Cherkasy University. Ser. "Ped. Sciences"*, Vip. 189, 2, 110–116. [in Ukrainian]
- Bykova V.O. (2013). *Upravlinnya procesom formuvannya konkurentozdatnosti fahivcy v umovah diversifikaciyi osviti* [Management of the process of forming the competitiveness of a specialist in the conditions of diversification of education]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lugansk. 20 p. [in Ukrainian]
- Vdovenko I.S. (2013). *Teoretichni i metodichni zasady formuvannya konkurentospromozhnosti v procesi pidgotovki visokokvalifikovanih robitnikov u profesijno-tehnichnih navchalnih zakladah* [Theoretical and methodological principles of the formation of competitiveness in the process of training highly qualified workers in vocational and technical educational institutions]. *Doctor's thesis*. K. 400 p. [in Ukrainian]
- Galagan L.V. (2013). *Psihologichni osoblivosti rozvitku konkurentozdatnosti bezrobitnih – majbutnih pidpriyemciv* [Psychological features of the development of competitiveness of unemployed future entrepreneurs]. *Candidate's thesis*. K. 220 p. [in Ukrainian]
- Nacionalna doktrina rozvitku osviti [Elektronnij resurs] [National doctrine of education development [Electronic resource]] (2002): zatverdzhena Ukazom Prezidenta Ukrayini vid 17 kvitnya 2002 roku № 347/2002. Rezhim dostupu: <http://www.mon.gov.ua/>. – Nazva z ekranu [in Ukrainian].
- Pucentejlo P.R. (2007). Konkurenciya yak ekonomichna kategoriya [Competition as an economic category]. *Ekonomika APK – Economy of agro-industrial complex*, № 4, P. 122 – 126 [in Ukrainian]
- Semikina M.V. (1999). Konkuretnospobnost pracivnika ta cina robochoyi sili na rinku praci [Employee competitiveness and the price of labor on the labor market]. *Ukrayina: aspekti praci – Ukraine: aspects of work*, № 6, P. 8 – 11. [in Ukrainian]
- Hapilova V.P. (2003). Konkurentozdatnist osobistosti yak predmet psihologichnogo doslidzhennya. [Individual

competitiveness as a subject of psychological research].
Psihologichnij visnik: zb nauk. prac Institutu psihologiyi im. G.S.Kostyuka APN Ukraini – Psychological Bulletin: collection of sciences. works of the Institute of Psychology named after H.S. Kostyuk, APN of Ukraine, Vip. 1, P. 144–148. [in Ukrainian]

Відомості про авторів:
Марецька Юлія Іванівна

uliyaermak30@ukr.net
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

Бунчук Оксана Володимирівна
buncuktatana@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

Таблер Тетяна Іванівна
tabler1988@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

doi: 10.33842/22195203-2024-1-32-62-68

*Матеріал надійшов до редакції 29. 03. 2024 р.
Прийнято до друку 19. 04. 2024 р.*

Information about the authors:
Maretska Uliia Ivanivna

uliyaermak30@ukr.net
Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

Bunchuk Oksana Volodymyrivna
buncuktatana@gmail.com

Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

Tabler Tetiana Ivanivna
tabler1988@gmail.com

Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi: 10.33842/22195203-2024-1-32-62-68

*Received at the editorial office 29. 03. 2024.
Accepted for publishing 19. 04. 2024.*